

ՀՈՒՓՍԻՄԵ Է. ՎԱՐԴԵՐԵՍՅԱՆ

ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ

ՖՐԱՆԿՈՖՈՆԻԱՅԻ 17-ՐԴ ԳԱԳԱԹՆԱԺՈՂՈՎԸ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ

Բանալի բառեր՝ Ֆրանկոֆոնիա, ՖՄԿ (Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպություն), գազաթնաժողով, Երևան, Հայաստան, միջոցառում, բանաձև:

1970 թ. հիմնադրված Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպությունը (ՖՄԿ)¹ ֆրանսերենի և համընդհանուր արժեքների ամրագրման ու տարածման միջազգային հաստատություն է, որում ընդգրկված են 54 լիիրավ, 7 ասոցացված և 27 դիտորդի կարգավիճակ ունեցող պետություններ: Այս երկրներից 32-ում ֆրանսերենն ունի պաշտոնական լեզվի կամ երկրորդ պաշտոնական լեզվի կարգավիճակ: ՖՄԿ-ում ընդգրկված երկրների բնակչության ընդհանուր թիվը կազմում է 900 մլն, որից 274 մլնը ֆրանկոֆոն են: ՖՄԿ-ում ներգրավված երկրները սփռված են աշխարհի հինգ մայրցամաքներում:

Նշենք, որ ՄԱԿ-ի անդամ երկրների մեկ երրորդից ավելին անդամակցում է այս կազմակերպությանը²:

¹ Ֆրանսերենով անվանումը՝ Organisation Internationale de la Francophonie. կարգախոսը՝ égalité, complémentarité, solidarité, գազաթնաժողովներ՝ Sommet de la francophonie (Հ.Վ.):

² Տե՛ս ՀՀ ԱԳՆ. <https://www.mfa.am/hy/international-organisations/8> (05.02.2021):

Հայաստանի Հանրապետությունը ՖՄԿ-ում դիտորդի կարգավիճակ է ձեռք բերել 2003 թ. Ոստիկանության, աստիճանաբար անդամի կարգավիճակ 2008 թ. Քվեքվեյի, լիիրավ անդամի կարգավիճակ 2012 թ. Քինշասայի գազաթնաժողովում՝ դառնալով ՖՄԿ 54-րդ անդամ-երկիրը: ՖՄԿ 17-րդ գազաթնաժողովը 2018 թ. անցկացվել է Հայաստանում, որի խորագիրն էր «Ապրել միասին՝ հարգելով համերաշխությունը, մարդասիրական արժեքներն ու բազմազանությունը՝ իբրև խաղաղության և բարօրության հիմք ֆրանկոֆոն տարածաշրջանում»: Ֆրանկոֆոնիայի գազաթնաժողովի շրջանակներում կայացած միջոցառումները Հայաստանում մեկնարկել են հոկտեմբերի 7-ից, իսկ բուն գազաթնաժողովը կայացել է հոկտեմբերի 11-12-ին:

Կազմակերպության կարգախոսն է հավասարություն, փոխլրացում, համերաշխություն: Կազմակերպությունը, սկզբում ձևավորվելով որպես փոքրիկ ակումբ հյուսիսային ֆրանսախոս երկրներում, դարձել է կարևոր միջազգային կառույց, որն ունի մշակութային, գիտական, տնտեսական, արդարադատության ու խաղաղության հարցերով բազմաթիվ մասնաճյուղեր անդամ երկրներում:

ՖՄԿ գործունեության հիմքն է հանդիսանում աջակցությունն անդամ երկրների կողմից որդեգրած քաղաքականության ամրապնդմանը և համագործակցության բազմակողմանի ծրագրերի իրականացումը: ՖՄԿ գերակայությունների և հիմնական գործողությունների առանցքն են հանդիսանում.

➤ ժողովրդավարության, մարդու իրավունքների առաջխաղացմանն ուղղված արժեքների ամրապնդումը,

➤ խաղաղության ապահովումը, հակամարտությունների կանխարգելումը,

- կառավարումը և խնդիրների լուծումը,
- ֆրանսերեն լեզվի, լեզվա-մշակութային բազմազանության առաջխաղացումը,
- մշակութային և քաղաքակրթական երկխոսությունը,
- հանրակրթության ու բարձրագույն ուսուցման, գիտության աջակցությունը,
- Ֆրանկոֆոնիայի անդամ պետությունների միջև համագործակցության զարգացումը՝ ի շահ բնապահպանական հիմունքներով այդ երկրների զարգացման և ժողովուրդների միջև համերաշխության ապահովման³:

Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության անդամ պետությունների և կառավարության ղեկավարների հանդիպումները Ֆրանկոֆոնիայի գագաթնաժողովների շրջանակում տեղի են ունենում 1986 թ. ի վեր և հրավիրվում են երկու տարին մեկ անգամ:

Գագաթնաժողովներում քննարկվում են միջազգային քաղաքականությանը, համաշխարհային տնտեսությանը, ֆրանկոֆոնիայի շրջանակներում համագործակցությանը, մարդու իրավունքներին ու կրթությանը, մշակույթին ու ժողովրդավարությանն առնչվող հարցեր: Գագաթնաժողովների ընթացքում.

- սահմանում են Ֆրանկոֆոնիայի կազմակերպման կողմնորոշումները,
- ընդունում են բանաձևեր, որոնք անհրաժեշտ են Ֆրանկոֆոնիայի պատշաճ գործունեության և դրա նպատակների իրականացման համար,

³ ՖԼԴԿ պաշտոնական կայք՝ <https://www.francophonie.org/node/81> (05.02.2021):

- կառավարումը և խնդիրների լուծումը,
- ֆրանսերեն լեզվի, լեզվա-մշակութային բազմազանության առաջխաղացումը,
- մշակութային և քաղաքակրթական երկխոսությունը,
- հանրակրթության ու բարձրագույն ուսուցման, գիտության աջակցությունը,
- Ֆրանկոֆոնիայի անդամ պետությունների միջև համագործակցության զարգացումը՝ ի շահ բնապահպանական հիմունքներով այդ երկրների զարգացման և ժողովուրդների միջև համերաշխության ապահովման³:

Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության անդամ պետությունների և կառավարության ղեկավարների հանդիպումները Ֆրանկոֆոնիայի գագաթնաժողովների շրջանակում տեղի են ունենում 1986 թ. ի վեր և հրավիրվում են երկու տարին մեկ անգամ:

Գագաթնաժողովներում քննարկվում են միջազգային քաղաքականությանը, համաշխարհային տնտեսությանը, ֆրանկոֆոնիայի շրջանակներում համագործակցությանը, մարդու իրավունքներին ու կրթությանը, մշակույթին ու ժողովրդավարությանն առնչվող հարցեր: Գագաթնաժողովների ընթացքում.

- սահմանում են Ֆրանկոֆոնիայի կազմակերպման կողմնորոշումները,
- ընդունում են բանաձևեր, որոնք անհրաժեշտ են Ֆրանկոֆոնիայի պատշաճ գործունեության և դրա նպատակների իրականացման համար,

³ ՖԼԴԿ պաշտոնական կայք՝ <https://www.francophonie.org/node/81> (05.02.2021):

➤ ընտրվում է Ֆրանկոֆոնիայի կազմակերպության գլխավոր քարտուղարը,

➤ որոշում են Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության նոր լիիրավ, ասոցացված անդամների կամ դիտորդ-անդամների ընդունելությունը

Ֆրանկոֆոնիայի գագաթնաժողովները 1986–2018 թթ.

Գագաթնաժողով	Տարեթիվը	Քաղաքը	Պետությունը
I	(1986)	Վերսալ	Ֆրանսիա
II	1987, սեպտեմբերի 2–4	Քվեբեկ	Կանադա
III	1989, մայիսի 24–25	Դակար	Սենեգալ
IV	1991, նոյեմբերի 19–21	Փարիզ	Ֆրանսիա
V	1993, հոկտեմբերի 16–18	Պորտ Լուի	Մալդիվկիոս
VI	1995, դեկտեմբերի 2–4	Կոտոնու	Բենին
VII	1997, նոյեմբերի 14–15	Հանոյ	Վիետնամ
VIII	1999, սեպտեմբերի 3–5	Մոնկոտոն	Կանադա
IX	2002, հոկտեմբերի 18–20	Բեյրութ	Լիբանան
X	2004, նոյեմբերի 26–27	Ուագադուգու	Բուրկինա Ֆասո
XI	2006, սեպտեմբերի 28–29	Բուվարեստ,	Ռումինիա
XII	2008, հոկտեմբերի 17–19	Քվեբեկ ⁴	Կանադա
XIII	2010, հոկտեմբերի 22–24	Մոնտրյո	Շվեյցարիա
XIV	2012, հոկտեմբերի 12–14	Կինշասա	Կոնգոյի Դեմոկրատական Հանրապետություն
XV	2014, նոյեմբերի 29–30	Դակար	Սենեգալ
XVI	2016, նոյեմբերի 15–20	Անտանանարիվու	Մադագասկար
XVII	2018 հոկտեմբերի 11–12	Երևան	Հայաստանի Հանրապետություն

Մադագասկարի մայրաքաղաք Անտանանարիվույում 2016 թ. տեղի ունեցած Ֆրանկոֆոնիայի 16-րդ գագաթնաժողովում, ՀՀ նախօրոք ներկայացրած հայտի համաձայն, անդամ երկրներ-

⁴ Անցկացվել է Քվեբեկի հիմնադրման 400-րդ տարելիցի տոնակատարության շրջանակներում (Հ.Վ.):

որը միաձայն որոշում են ընդունել 2018 թ. Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության XVII գագաթնաժողովն անցկացնել Հայաստանում: Անտանանարիվուի գագաթնաժողովում ՀՀ ԱԳ նախարար Է. Նալբանդյանի կողմից ընթերցվել է ՀՀ Նախագահի ուղերձը, որում նշված էր.

«Հայաստանի և հայ ժողովրդի համար մեծ պատիվ է հյուրընկալել Ֆրանկոֆոնիայի բարձրագույն հանդիպումը: Սա վկայությունն է մեր երկրի հանդեպ դրսևորված վստահության և համերաշխության, որը կազմակերպությանն իր անդամակցությանը հաջորդած տարիների ընթացքում կարևոր ներդրում է ունեցել ֆրանկոֆոնիայի արժեքների տարածման գործում: Այս որոշումը նաև կարևոր ուղերձ է Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի բոլոր ֆրանկոֆոն երկրներին, որոնց համար առաջիկա գագաթնաժողովն առիթ է հանդիսանալու կրկին արժևորել Ֆրանկոֆոնիան մեր տարածաշրջանում: Մենք հաստատական ենք ապահովելու Ֆրանկոֆոնիայի այս կարևոր իրադարձության հաջողությունը: Մեր երկիրը կգործադրի բոլոր ջանքերը բարձր մակարդակով այն անցկացնելու՝ դրանով իսկ տոնելով նաև Կազմակերպությանը Հայաստանի անդամակցության տասնամյակը: Այսօր մենք հանձնառություն ենք ստանձնում՝ լավագույնս կազմակերպելու Ֆրանկոֆոնիայի 17-րդ գագաթնաժողովը»⁵:

2018 թ. Հայաստանում պատմական նշանավոր իրադարձություններով հագեցած տարի էր՝ Մայիսյան հերոսամարտերի և Հայաստանի առաջին Հանրապետության 100-ամյակ, Երևանի հիմնադրման 2800-ամյակ: Հյուրընկալելով Ֆրանկոֆոնիայի

⁵ <https://www.mfa.am/hy/press-releases/2016/11/27/summit-fr-arm/6709> (24.06.2021):

17-րդ գագաթնաժողովը՝ մայրաքաղաք Երևանն իր հազարամյա պատմության էջերը հարստացրեց ևս մեկ բացառիկ ու պատմական իրադարձությամբ: Միջոցառումը բացառիկ էր իր տեսակով, քանի որ պետությունների ու կառավարությունների ղեկավարների ներկայացուցչական մակարդակով ու ձևաչափով միջոցառումն ամենամասշտաբայինն էր:

Հայաստանի Հանրապետությունը, դառնալով Ֆրանկոֆոնիայի 17-րդ գագաթնաժողովի կազմակերպող երկիր, ստանձնեց գագաթնաժողովի նախագահությունը մինչև 2020 թ.:

Ֆրանկոֆոնիայի գագաթնաժողովի անցկացումը Երևանում փաստեց Հայաստանի՝ Ֆրանկոֆոնիայի և նրա արժեքների ուղղությամբ ծավալած գործունեության ճանաչումը: Գագաթնաժողովը տեղի ունեցավ Երևանի Կ. Դեմիրճյանի անվան Մարգահամերգային համալիրում, մի վայրում, ուր դեռևս 2015 թ. հոկտեմբերին Հայաստանն արդեն հյուրընկալել էր Ֆրանկոֆոնիայի 31-րդ նախարարական համաժողովը: Պետական բոլոր հաստատությունները մոբիլիզացվել էին՝ բարձր մակարդակով կազմակերպելու Ֆրանկոֆոնիայի և Հայաստանի համար առաջնային կարևորություն ունեցող այս միջոցառումը: Երևանի թանգարանները, համերգային սրահները, հյուրանոցները, ռեստորաններն ու ծառայությունները լրջորեն նախապատրաստվեցին հյուրընկալելու ֆրանկոֆոն տարածության տարբեր մշակույթներ ներկայացնող բազմաթիվ այցելուներին:

Երևանյան գագաթնաժողովի խորագիրն էր «Ապրել միասին՝ հարգելով համերաշխությունը, մարդասիրական արժեքներն ու բազմազանությունը՝ իբրև խաղաղության և բարօրության հիմք ֆրանկոֆոն տարածաշրջանում»: Համընդհանուր արժեքների վրա խարսխված այս խորագիրը հնարավոր

րության տվեց արտացոլել Ֆրանկոֆոնիայում խաղաղությունը, համերաշխությունը և զարգացումը:

Ֆրանկոֆոնիայի 17-րդ գագաթնաժողովի տարբերանշան ընտրվեց նուրը՝ ի նշան ֆրանկոֆոն ողջ տարածքի խաղաղության և բարգավաճման: Նուրը հանդիսանում էր գագաթնաժողովը հյուրընկալող երկրի՝ Հայաստանի խորհրդանիշերից մեկը:

Գագաթնաժողովի նախապատրաստական աշխատանքների շրջանակում 2018 թ. հոկտեմբերի 4-ին Մարգահամերգային համալիրում տեղի ունեցավ պաշտոնական պատվիրակություններին դիմավորելու փորձնական արարողություն, որում ներգրավված էին ոստիկանության և անվտանգության աշխատակիցներ, ՊՆ պատվո պահակախումբը, ԱԳՆ աշխատակիցները: Փորձին ներկա էին ՀՀ փոխվարչապետ Տիգրան Ավինյանը, ՀՀ ԱԳՆ գլխավոր քարտուղար Վահագն Մելիքյանը, Երևանի քաղաքապետի պաշտոնակատար Կամո Արեյանը⁶: Հոկտեմբերի 11-12-ը ոչ աշխատանքային օրեր էին՝ միջոցառումը բարձր մակարդակով իրականացնելու նպատակով:

Ֆրանկոֆոնիայի գագաթնաժողովի շրջանակներում կայացած միջոցառումները մեկնարկեցին հոկտեմբերի 7-ից, իսկ գագաթնաժողովը կայացավ հոկտեմբերի 11-12-ին: Միջոցառումների շրջանակում հոկտեմբերի 7-ին տեղի է ունեցել ՖՄԿ Մշտական խորհրդի նիստը⁷, հոկտեմբերի 8-9-ը՝ ՖՄԿ 35-րդ նախարարական համաժողովը⁸, հոկտեմբերի 9-12-ը Ֆրանկաֆոնիա-

⁶ Տե՛ս <https://armenpress.am/arm/news/949861/> (24.06.2021):

⁷ Ֆրանկոֆոնիայի մշտական խորհուրդ համախմբում է անդամ երկրների դեսպաններին՝ պլանավորելու գագաթնաժողովը, ինչպես նաև վերահսկում է դրա որոշումների կայացման գործընթացը (Հ.Վ.):

⁸ Ֆրանկոֆոնիայի նախարարական համաժողովը միավորում է ֆրանկոֆոն նախարարին կամ արտաքին գործերի նախարարին ամեն տարի՝ ապահովելու գա-

յի ավանի բացումն ու աշխատանքները⁹, հոկտեմբերի 10-ին՝ Տնտեսական ֆորումը¹⁰, իսկ հոկտեմբերի 11-ին՝ Երևանի Հան-

գաթնաժողովի քաղաքական շարունակականությունը: Համաժողովն ապահովում է նախորդ գագաթնաժողովի կողմից ընդունած որոշումների իրականացումը (Հ.Վ.):

⁹ Ֆրանկոֆոնիայի ավանների կազմակերպման ավանդույթը սկիզբ է առել 2008 թ. Ֆլեբերկի գագաթնաժողովից և հետագա տարիներին դրանց կազմակերպման ձևերն ու մասշտաբները տարբերվել են՝ կապված ընդունող երկրում ավանի համար տրամադրած տարածքից, ենթակառուցվածքներից և ամենակարևորը՝ ֆրանկոֆոն երկրների ու գործակալությունների մասնակցությունից: Ֆրանկոֆոնիայի ավանի նպատակն է ներկայացնել կազմակերպության մշակութային բազմազանությունը, որը նաև երևանյան գագաթնաժողովի օրակարգի կարևոր խնդիրներից էր: Մասնակիցներին հյատկացված տաղավարների միջոցով հնարավորություն ընձեռվեց ցուցադրել Ֆրանկոֆոնիայի երկրների մշակույթն ու կենցաղը: Քանի որ Հայաստանն առաջարկել էր Ֆրանկոֆոնիայի 17-րդ գագաթնաժողովն անցկացնել «Ալպեր միասին» կարգախոսի ներքո, ըստ այդմ ավանն իր հերթին ուներ «Ալպեր ու ստեղծել միասին» կարգախոսը: Ֆրանկոֆոնիայի ավանում գագաթնաժողովի մասնակից երկրները, ՖՄԿ գործընկերներն ու գործակալությունները հնարավորություն ունեին ցուցադրել իրենց երկրների մշակութային բազմազանությունը: Ներկայացված էին արհեստագործական իրեր, մասնակից պետությունների զբոսաշրջային հնարավորությունները, արվեստի, մշակույթի գործեր, ինչպես նաև ազգային խոհանոցը: Ավանը գագաթնաժողովի շրջանակներում անցկացվող բաց միջոցառում էր, որտեղ գագաթնաժողովի մասնակիցները, լրագրողները, հայաստանյան հանրությունը կարող էր հանդիպել միմյանց՝ ոչ պաշտոնական միջավայրում: Ֆրանկոֆոնիայի ավանում տեղադրված էին տաղավարներ, բեմադրախա և ցուցադրությունների համար տարածքներ: Մասնակիցները հանդես էին գալիս պարային և համերգային կատարումներով: Դա հնարավորություն տվեց բացահայտելու երիտասարդ ֆրանկոֆոն տաղանդավոր կատարողներին և ներկայացնելու Ֆրանկոֆոնիայի մշակութային բազմազանությունը: Հոկտեմբերի 9-ին պաշտոնապես բացվեց Ֆրանկոֆոնիայի ավանը, որը տեղակայված էր Երևանի Օպերայի և բալետի ակադեմիական թատրոնի հարակից տարածքում: Ֆրանկոֆոնիայի ավանը՝ տեղակայված լինելով քաղաքի սրտում, մշակութային և լեզվական բազմազանության հարթակ էր, վայր, որը մեկ հարկի տակ միավորում էր աշխարհի 5 մայրցամաքներից տասնյակ երկրներ՝ իրենց մշակութային բազմազանությամբ (տե՛ս <http://francophonieerevan2018.am/hy/erevan-2018/le-village-de-la-francophonie.html> (24.06.2021)):

¹⁰ Ֆրանկոֆոնիայի 17-րդ գագաթնաժողովի շրջանակներում առաջին անգամ հոկտեմբերի 10-ին «Թմում» ստեղծարար տեխնոլոգիաների կենտրոնում կազմակերպվել էր տնտեսական ֆորումը՝ ՀՀ նախագահ Ա. Սարգսյանի ղարձր հովանու ներքո: 2014 թ. Դաքարում անցկացված Ֆրանկոֆոնիայի 15-րդ գագաթնաժողովի ընթացքում մասնակիցները պատրաստակամություն էին հայտնել առավել խորացնել Ֆրանկոֆոնիայի տնտեսական ուղղությունը՝ ընդունելով Ֆրանկոֆոնիայի առաջին տնտեսական ժազմավարությունը: Ռազմավարության նպատակն է ուժեղացնել Ֆրանկոֆոն տնտեսական գոտին՝ դիմագրավելով տնտեսական, սոցիալական, էներգետիկ և բնապահպանական մարտահրավերների հանգեցնող խնդիրներին, ինչպես նաև հակազդել գլոբալ տնտեսական և ֆինանսական համակարգերում

րապետության հրապարակում տեղի ունեցավ հանդիսավոր Գալա համերգ:

2018 թ. հոկտեմբերի 11-ին Երևանի Մարգարիտա Գալա համալիրում հանդիսավոր կերպով մեկնարկեց Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության 17-րդ գագաթնաժողովին մասնակցելու համար Երևան ժամանած պատվիրակությունների դիմավորման պաշտոնական արարողությունը: ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը և Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության գլխավոր քարտուղար Միկայել Ժանը դիմավորում էին գագաթնաժողովի մասնակից երկրների պատվիրակություններին: Ֆրանկոֆոնիայի 17-րդ գագաթնաժողովին մասնակցելու համար Հայաստան էր ժամանել 84 երկրի պատվիրակություն: Գագաթնաժողովին մասնակցեց 38 երկրի ղեկավար:

ՖՄԿ 17-րդ գագաթնաժողովի բացմանը ելույթներով հանդես են եկել ՀՀ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը, Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնը, Կանադայի վարչապետ Ջասթին Թրյուդոն, Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության գլխավոր քարտուղար Միկայել Ժանը և այլ երկրների առաջնորդներ ու պատվիրակությունների ղեկավարներ:

ՀՀ վարչապետն իր ելույթում նշել է. «Այսօր ցանկանում եմ վերստին ասել, որ Հայաստանի համար մեծ պատիվ է, որ այս գագաթնաժողովի կազմակերպումը վստահվել է Հայաստանին: Այդ առնչությամբ մենք լիովին գիտակցում ենք մեզ վրա դրված պատասխանատվությունը և ցանկանում ենք, որ այս իրադարձությունը բոլորի հիշողություններում մնա որպես Կազմակերպության ինստիտուցիոնալ կյանքի բացառիկ պահերից մեկը,

ինչպես նաև ֆրանկոֆոն համակեցության և համերաշխության կարևոր դրսևորում: Հայաստանը Ֆրանկոֆոնիայի երիտասարդ անդամ է, դիտորդի կարգավիճակով անդամակցությունից ի վեր ընդամենը 15 տարի է անցել, մինչդեռ մշակութային և լեզվական բազմազանության, ֆրանսերենի և Ֆրանկոֆոնիայի հիմնարար արժեքների խթանման նրա հանձնառության ապացույցի կարիք չկա»¹¹:

ՀՀ վարչապետը ընդգծել է նաև որ Հայաստանը հպարտ է Ֆրանկոֆոնիայի կազմակերպությանն իր անդամակցությամբ, որը համագործակցության, երկխոսության և փոխանակումների մի ընդարձակ տարածք է, և բազմազանության և համերաշխության նկատմամբ հարգանքի մթնոլորտում կազմակերպության անդամ պետություններին և կառավարություններին համախմբում է խաղաղության, ժողովրդավարության և մարդու իրավունքների նկատմամբ հարգանքի շուրջ. «Մենք իրապես հավատարիմ ենք մեզ միավորող այդ կապերի բնույթին, որոնք այնքան լավ բնորոշվում են «Ապրել միասին Ֆրանկոֆոնիայում» գաղափարախրոսությամբ: Նրանք միասին կազմում են այդ համընդհանուր՝ ջարիքը, այդ հարստությունը, որ մեզ համար կարևոր է պահպանել ամեն գնով, այդ մեծ հնարավորությունը ֆրանկոֆոն ողջ տարածքի համար: «Ապրել միասին՝ հարգելով համերաշխությունը, մարդասիրական արժեքներն ու բազմազանությունը՝ իբրև խաղաղության և բարօրության հիմք ֆրանկոֆոն տարածաշրջանում». սա է Հայաստանի կողմից առաջարկված թեմայի նշանակությունը, որը կարտացոլվի նաև մեր աշխատանքներում»:

¹¹ <https://www.primeminister.am/hy/statements-and-messages/item/2018/10/11/Nikol-Pashinyan-speech-at-the-17th-Francophone-Summit/> (24.06.2021):

«Ապրել միասին»-ի ընդգծումը կարևոր է նաև պոպուլիզմի և ծայրահեղականության աճի համատեքստում: Ատելության խոսքի և անհանդուրժողականության դրսևորումների դեմ մենք ունենք բարոյական պարտավորություն, ունենք դրանց հակադրելու «Ապրել միասին» արժեքներն ու սկզբունքները և համախմբվելու՝ դրանք կյանքի կոչելու համար: Անկասկած, մենք պետք է շարունակենք ամեն ջանք գործադրել բոլորիս կայուն մարդկային զարգացման ձգտումն ի կատար ածելու համար: Այսպիսին է մեր կողմից առաջարկվող Կոչը, որն իրենից ներկայացնում է հզոր ուղերձ հանուն Ֆրանկոֆոնիայի հիմնադիր հայրերի կողմից ժառանգված խաղաղության, համերաշխության և մարդասիրության»¹²:

«Հույս ունեմ, որ այս գագաթնաժողովը կնպաստի Ֆրանկոֆոնիայի զարգացմանն ամբողջ աշխարհում, և Հայաստանը կդառնա Ֆրանկոֆոնիայի դիվանագիտական ակտիվ գործունեության կենտրոններից մեկը», - նշել է վարչապետը¹³:

Ֆրանսիայի նախագահ Է. Մակրոնն իր խոսքում շեշտել է, որ Երևանում այսօր մի մեծ ընտանիք է հավաքվել, ընտանիք, որը ներառում է բոլոր մայրցամաքները. «Մենք բոլորս պատկանում ենք այդ ընտանիքին և չունենք մաշկի նույն գույնը, մեր աստվածները չեն կրում նույն անունները, ոմանք նաև Աստծուն չեն հավատում: Մենք ապրում ենք շատ տարբեր կլիմայական պայմաններում, մեր երգերը նման չեն իրար: Մենք ունեցել ենք նաև վերքեր, որոնք նոր են սկսում փակվել: Այնուամենայնիվ,

¹² 2018 թ. Երևանում կայացած Ֆրանկոֆոնիայի XVII գագաթնաժողովի պաշտոնական կայք <http://francophonieerevan2018.am/hy/actualits/ceremonie-ouverture.html> (05.02.2021):

¹³ <https://www.primeminister.am/fr/prcss-release/item/2018/09/12/Nikol-Pashinyan-attended-inaugurate-Francophone-NGO-forum/> (24.02.2021):

այս բազմազան ընտանիքը միասնական է՝ համախմբված մեկ լեզվի շուրջ: Այս լեզուն մենք ընկալում և արտահայտում ենք բազմազանությամբ, սակայն բոլորս իրար հասկանում ենք¹⁴: Այս լեզուն չի պատկանում որևէ մեկին, այն բոլորինն է: Այս լեզուն կարողացել է ընդունել բոլորի մտքերը: Մեր կապն արտահայտվում է ոչ միայն այս լեզվի միջոցով, այլ աշխարհին ուղղված մեր տեսլականով: Մեր տեսլականը պարբերաբար վերաիմաստավորվում և թարմացվում է: Եղբայրությունը, խաղաղությունը արդարությունը կազմում են մեր կազմակերպության հիմնաքարերը», - նշել է Է. Մակրոնը: ¹⁵ Նա հավելել է, որ Ֆրանկոֆոնիայի երևանյան գագաթնաժողովը կազմակերպվում է մի յուրահատուկ պահի, երբ տեսանելի են աշխարհում տեղի ունեցող հսկայական փոփոխություններ: Ֆրանսիայի նախագահի խոսքով՝ աշխարհն այսօր լի է ստով, ատելության քարոզչությամբ, այն կանոնները, որոնց շուրջ վերջին տասնամյակներին կարողացել են համախմբվել, այլևս չեն գործում: «Ի՞նչ կարող է անել Ֆրանկոֆոնիան այս իրադարձությունների ընթացքում: Այն, ինչ մենք պետք է անենք, հետևյալն է՝ ստեղծել բոլորին սթափության հրավիրելու իրավիճակ: Ֆրանկոֆոնիան պետք է լինի այն հարթակը, որտեղ կարտահայտվի՝ համախմբված սթափությունը: Նրա գնահատմամբ՝ Ֆրանկոֆոնիան չպետք է լինի հարթակ,

¹⁴ Le Monde ամսագիր https://www.lemonde.fr/afrique/article/2018/10/11/a-erevan-emmanuel-macron-plaide-pour-une-francophonie-de-reconquete_5368039_3212.html (22.02.2021):

¹⁵ 2018 թ. Երևանում կայացած Ֆրանկոֆոնիայի XVII գագաթնաժողովի սլաշտոնական կայք <http://francophoniecrevan2018.am/hy/actualites/emmanuel-macron.html> (05.02.2021):

որտեղ հնչում են դատարկ բառեր, այլ այն արժեքների հարթակը, որոնց շուրջ իրենք միավորվել են»¹⁶:

Կանադայի վարչապետ Ջ. Թրյուդոն ավելի կարճ ելույթ ունեցավ՝ պնդելով բոլորի իրավունքները:

Բացման հանդիսավոր արարողությունն ավարտվեց Մ. Ժանի ուղերձով, ով ընդգծեց կազմակերպության առաքելությունն ու դրա պատմությունը:¹⁷

Գազաթնաժողովի բացման արարողությանը հաջորդել են լիագումար նիստը, այնուհետ ՖՀԿ աշխատանքների վերաբերյալ նախարարական համաժողովի նախագահության զեկույցը, ՖԽՎ գնահատականը գազաթնաժողովի թեմայի վերաբերյալ, լիիրավ անդամների դնփակ նիստեր միջազգային իրադարձությունների վերաբերյալ: Գազաթնաժողովի վերջին օրը կայացել է Ֆրանկոֆոնիայի գլխավոր քարտուղարի զեկույցը, զեկույցի և գազաթնաժողովի թեմայի ընհանուր քննարկումը, հայտարարության, բանաձևերի և գազաթնաժողովի այլ փաստաթղթերի ընդունումը: Տեղի են ունեցել ասոցացված անդամների հայտարարությունները, սահմանվել է հաջորդ գազաթնաժողովի վայրը և ամսաթիվը, կայացել է Ֆրանկոֆոնիայի կազմակերպության գլխավոր քարտուղարի ընտրությունը, ապա գազաթնաժողովի արդյունքների ամփոփումը, եզրափակիչ մամուլի ասուլիսը:

Երևանյան գազաթնաժողովում ընտրվել է Ֆրանկոֆոնիայի նոր գլխավոր քարտուղարը՝ Ռուանդայի ԱԳ նախարար Լուիզ Մուշիկիվաբուն: «Ես անհամբեր եմ իմ փորձը և իմ կամքը ծա-

¹⁶ Նույն տեղում:

¹⁷ Տե՛ս նույն տեղում:

ռայելու մեր Ֆրանկոֆոնիայի ծառայությանը»¹⁸, - նշել էր նորանշանակ տիկին քարտուղարը:

Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության ղեկավարի պաշտոնում նրա նշանակումը չորս տարի շարունակ ապահովում է Աֆրիկայի «վերադարձը»: Այդ կազմակերպությունը միշտ ղեկավարել են աֆրիկացիները մինչ կանադացի Մ. Ժանը: «Ֆրանսերենի էպիկենտրոնը անկասկած գտնվում է Կոնգո գետի ավազանում»¹⁹, - նշել է Ֆրանսիայի նախագահ Է. Մակրոնը: Հայաստանյան գազաթնաժողովի օրերին անցկացվել են նաև Ֆրանկոֆոն մամուլի միջազգային միության 47-րդ նստաշրջանը (Ծաղկածոր, 2018 թ. հոկտեմբերի 9-12-ին)՝ «Լրատվամիջոցները և միգրացիան» թեմայով, PicsArt ընկերության հայաստանյան մասնաճյուղում կայացել է Ֆրանկոֆոն երիտասարդական ֆորումը (սեպտեմբերի 11-12-ին)՝ Հայաստանի Ֆրանկոֆոն երիտասարդական խորհրդարանի նախաձեռնությամբ և ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության աջակցությամբ, Ֆրանկոֆոն հասարակական կազմակերպությունների 11-րդ համաժողովը (սեպտեմբերի 12-14-ին)՝ ՀՀ Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի և Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության գլխավոր քարտուղար Միկայել Ժանի մասնակցությամբ:

Գազաթնաժողովի արդյունքում կառավարությունների ու պետությունների ղեկավարները ընդունեցին մի շարք կարևոր փաստաթղթեր, այդ թվում՝

¹⁸ Le Figaro ամսագիր, <https://www.lefigaro.fr/langue-francaise/francophonie/2019/01/03/37006-20190103ARTFIG00149-louise-mushikiwabo-prend-officiellement-ses-fonctions-a-la-tete-de-la-francophonie.php> (22.02.2021):

¹⁹ FRANCE24 հեռուստաայլը <https://www.france24.com/fr/20181012-rwandaise-mushikiwabo-designee-francophonie-oif> (24.02.2021):

- Երևանի հռչակագիրը (Déclaration d'Erevan),
- «Միասին ապրել» կոչը (Appel pour le Vivre ensemble),
- Ֆրանկոֆոնիայի ռազմավարությունը կանանց և տղամարդկանց միջև հավասարության խթանման համար (Stratégie de la Francophonie pour la promotion de l'égalité entre les femmes et les hommes),

- Բանաձև ճգնաժամային իրավիճակների, հետճգնաժամային և խաղաղաշինության վերաբերյալ (Résolution sur les situations de crise, de sortie de crise et de consolidation de la paix),
- Բանաձև քաղաքացիության և մարդու իրավունքների կրթության վերաբերյալ (Résolution sur l'éducation à la citoyenneté et aux droits de l'Homme),

- Բանաձև՝ Փարիզի սկզբունքների՝ մարդու իրավունքների մասին 25-ամյակի կապակցությամբ (Résolution sur le 25e anniversaire des Principes de Paris sur les droits de l'Homme),

- Բանաձև մշակութային մասնակցության մասին (Résolution sur la participation culturelle),

- Բանաձև գիտելիքների փոխանցման և հետազոտությունների խթանման վերաբերյալ (Résolution sur le transfert de connaissances et la valorisation de la recherche)

- Բանաձև անտեսված արևադարձային հիվանդությունների վերաբերյալ (Résolution sur les maladies tropicales négligées)

Ֆրանկոֆոնիայի գազաթնաժողովի կարևոր արդյունքներից խոսելիս՝ հարկ է ընդգծել, որ նման լայնածավալ միջոցառումը դրական ազդեց Հայաստանի միջազգային հեղինակության վրա: Հայաստան էին ժամանել 84 երկրների պատվիրակություններ, որոնցից 38-ը ներկայացված էին երկրի ղեկավարի մակարդակով: Գազաթնաժողովի շրջանակներում Հայաստան

էին ժամանել ավելի քան 3.500 հյուր, իսկ Ֆրանկոֆոնիայի գա-
գաթնաժողովի լուսաբանման, «Ֆրանկոֆոն լրագրողների մի-
ջազգային միության» կոնֆերանսին մասնակցելու համար՝ շուրջ
600 լրագրող: Գագաթնաժողովը լավ հնարավորություն էր աշ-
խարհի շուրջ 274 մլն ֆրանսախոսների շրջանում Հայաստանի
վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացման առումով: Գա-
գաթնաժողովը թերևս էլ ավելի կարևորվեց Ֆրանսիայի նախա-
գահ Է. Մակրոնի և Կանադայի վարչապետ Ջ. Թրյուդոյի Հա-
յաստան կատարած այցով:

ՖՄԿ 17-րդ գագաթնաժողովի ժամանակ ընդունվեցին կա-
րևոր փաստաթղթեր, այդ թվում՝ Երևանյան հռչակագիրը, որի
նախապատրաստական աշխատանքներում բավական մեծ
ջանքեր էին գործադրվել: Ինչպես նախկինում ընդունված բա-
նաձևերում, որտեղ ՖՄԿ անդամ երկրներն իրենց աջակցույթ-
յունն են հայտնել «բանակցություններին՝ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի
համանախագահների միասնական և անբաժան հենք հանդի-
սացող սկզբունքների հիման վրա», ինչպես նաև կոչ են արել
հակամարտության բոլոր կողմերին զերծ մնալ ուժի կամ ուժի
սպառնալիքի կիրառումից, այնպես էլ ներկա փաստաթղթում
անդրադարձ կար դարաբաղյան հակամարտությանը: Հռչա-
կագրի 18-րդ և 19-րդ կետերում նշված էր.

«Քննադատել միջազգային հումանիտար իրավունքի ցան-
կացած խախտում, ինչպես նաև հումանիտար հարցերի ինստ-
րումենտալիզացիան և քաղաքականացումը, կոչ անել պաշտ-
պանել հակամարտության գոտիների քաղաքացիական բնակ-
չությանը և երաշխավորել նրանց հիմնարար իրավունքները և
ազատություններն, ինչպես նաև ապահովել արագ և անխոչըն-

դոտ հումանիտար մուտք»²⁰: «ԱԼԿ նպատակներին և սկզբունքներին համաձայն՝ մենք վերահաստատում ենք մեր հավատարմությունը՝ ֆրանկոֆոն տարածությանն առնչվող ճգնաժամերի և հակամարտությունների խաղաղ կարգավորմանը՝ մասնավորապես միջազգայնորեն ճանաչված բանակցային ձևաչափերի շրջանակներում, բոլոր իրավիճակներում խթանելու երկխոսությունը և միջնորդությունը՝ այդ ճգնաժամերի և հակամարտությունների կարգավորմանը հասնելու համար, ինչպես նաև աջակցում ենք հակամարտությունների կանխարգելման կարգավորման գործընթացում կանանց աճող դերակատարմանը»²¹:

ՖԱԿ Երևանյան գազաթնաժողովը կարևոր էր նաև հենց կառույցի ընդլայնման և զարգացման տեսանյունից: Գազաթնաժողովի շրջանակներում տեղի ունեցան կազմակերպության գլխավոր քարտուղարի ընտրություններ և այդ պաշտոնում ընտրվեց Ռուանդան ներկայացնող Լուիզ Մուշիկիվաբուն: Միևնույն ժամանակ, Միացյալ Արաբական Էմիրությունները, Կոսովոն և Սերբիան ստացան Ֆրանկոֆոնիայի ասոցացված անդամի, իսկ Գամբիան, Իռլանդիան, Լուիզիանան (ԱՄՆ) և Մալթան՝ դիտորդի կարգավիճակ²²:

Այսպիսով, Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության հիմնական կարգախոսներն ու նպատակները՝ նպաստել խաղաղությանը, ժողովրդավարությանը, մարդու իրավունքների, ֆրանսերենի, մշակութային ու լեզվաբանական բազմազանության առաջխաղացմանը, համագործակցության խրախուսմանը, մշակույթների և քաղաքակրթությունների երկխոսության ակտիվաց-

²⁰ <https://armenpress.am/arm/news/950830.html> (24.06.2021):

²¹ <https://armenpress.am/arm/news/950830/arm/> (24.06.2021):

²² <https://armenprcss.am/arm/news/950830.html> (05.02.2021):

մանը, անդամ երկրների միջև համերաշխության ամրապնդմանը, իրենց գործնական կիրառությունը գտան երևանյան գազաթնա-
ժողովի օրերին և դրանից հետո:

Ամփոփելով Ֆրանկոֆոնիայի միջազգային կազմակերպության երևանյան գազաթնաժողովի արդյունքները՝ կարելի է նշել, որ այն հաջողված և բավական լավ փորձ էր Հայաստանի համար՝ մեծամասշտաբ միջոցառումներ կազմակերպելու և միջազգային կապերի զարգացման և ամրապնդման տեսանկյունից:

Рипсимэ Э. Вардересян, Институт истории НАН РА, 17-й саммит Франкофонии в Ереване.

В 2018 году в Армении прошел 17-й Саммит Франкофонии под названием «Жить вместе, уважая солидарность, гуманитарные ценности и разнообразие, как основа мира и благополучия во франкоязычном регионе».

Саммит собрал делегации 84 стран во главе с лидерами 38 стран. Саммит МОФС в Ереване стал возможен с точки зрения расширения и развития структуры: Объединенные Арабские Эмираты, Косово, Сербия стали ассоциированными членами Франкофонии, а Гамбия, Ирландия, Луизиана (США), Мальта получили статус наблюдателя. В рамках Саммита состоялись выборы Генерального секретаря организации, в ходе которых был избран Луис Мушикивабо из Руанды.

По итогам саммита главы правительств и государств приняли ряд важных документов, в том числе Ереванскую декларацию (Déclaration d'Erevan). Призыв «жить вместе» (Appel pour le Vivre ensemble), Стратегия франкофонии по поощрению равенства между женщинами и мужчинами (Stratégie de la Francophonie pour

la promotion de l'égalité entre les femmes et les hommes), Резолюция о кризисных ситуациях, выходе из кризиса и миростроительстве (Résolution sur les situations de crise, de sortie de crise et de consolidation de la paix), Резолюция о гражданстве и образовании в области прав человека (Résolution sur l'éducation à la citoyenneté et aux droits de l'Homme), Резолюция о 25-летию Парижских принципов прав человека (Résolution sur le 25e anniversaire des Principes de Paris sur les droits de l'Homme), Резолюция о культурном участии (Résolution sur la participation culturelle), Резолюция о передаче знаний и продвижении исследований (Résolution sur le transfert de connaissances et la valorisation de la recherche), Резолюция о забытых тропических инфекционных заболеваний (Résolution sur les maladies tropicales négligées) и т.д.

**Hripsime E. Varderesyan, *Institute of History of the NAS RA,*
17th Francophonie Summit in Yerevan.**

The 17th Summit of la Francophonie was held in Armenia in 2018 with the title "Living Together, Respecting Solidarity, Humanitarian Values and Diversity as a Basis for Peace and Welfare in the Francophone Region".

The summit brought together the delegations of 84 countries, led by the leaders of 38 countries. The IOF Yerevan Summit was possible in terms of the expansion and development of the structure: in Yerevan the United Arab Emirates, Kosovo, Serbia received an associate member of the Francophonie, and Gambia, Ireland, Louisiana (USA) and Malta – observer status. Elections for the post of Secretary-General of the Organization were held within the framework

of the summit, and Louise Mushikiwabo, representing Rwanda, was elected to that position.

As a result of the summit, the Heads of Government and States adopted a number of important documents, including the Yerevan Declaration (Déclaration d'Erevan). The call to "live together" (Appel pour le Vivre ensemble), Strategy of the Francophonie for the promotion of equality between women and men (Stratégie de la Francophonie pour la promotion de l'égalité entre les femmes et les hommes), Resolution on crisis, post-crisis and peacebuilding situations (Résolution sur les situations de crise, de sortie de crise et de consolidation de la paix), Resolution on citizenship and human rights education (Résolution sur l'éducation à la citoyenneté et aux droits de l'Homme), Resolution on the 25th anniversary of the Paris Principles on Human Rights (Résolution sur le 25e anniversaire des Principes de Paris sur les droits de l'Homme), Resolution on cultural participation (Résolution sur la participation culturelle), Resolution on knowledge transfer and research promotion (Résolution sur le transfert de connaissances et la valorisation de la recherche), Resolution on Neglected Tropical Diseases (Résolution sur les maladies tropicales négligées), etc.